

Tabiiy sharoitlarni yaxshilash

Ass.Mardiyev Sh

O‘zbekiston Respublikasidagi viloyat hududlarining tabiiy sharoitlarini o‘rganish

«Tabiiy sharoitlarni yaxshilash» tushunchasi.

«**Tabiat**» tushunchasining bir qancha ma’nalari mavjud:

- **umumiy**: atrofimizni qamrab olgan muhit: organik va noorganik olam va inson, ya’ni tirik va tirik bo‘lmagan mavjudotlar;
- **tabiiy**: shahardan tashqari –tabiatning qo‘yniga sayohat;
- **ko‘chma**: mohiyati-hodisalar tabiati;
- **maxsus va tor ma’noda**: insoniyat jamiyatining mavjudligi va tabiiy sharoitlarining birligi.

Tabiiy shart-sharoitlar bilan birga inson «**ikkinchi tabiatni**» hosil qiladi ya’ni o‘zining hayoti uchun shart-sharoit va qulaylik yaratadi: uy-joy, yo‘llar, fabrikalar va boshqalar.

Insonning tabiat bilan o‘zaro bog‘liqligi:

- tabiiy resurlardan foydalanib tabiatga ta’sir ko‘rsatishda;
- tabiatni muhofaza qilib uni resurslarini qayta tiklashda namoyon bo‘ladi.

Tabiat resurslaridan foydalanish - jamiyatni moddiy ehtiyojlarini qanoatlantirishga yo‘naltirilgan iqtisodiy manfaatini ifodalaydi.

Tabiatni muhofaza qilish - hozirda yashayotgan va kelajak avlodlarni farovonligi uchun atrof-muhitni sifatini va uni ko‘p qirraligini saqlash bilan bog‘liq jamiyatni ekologik manfaatlarini rivojlantirishdir.

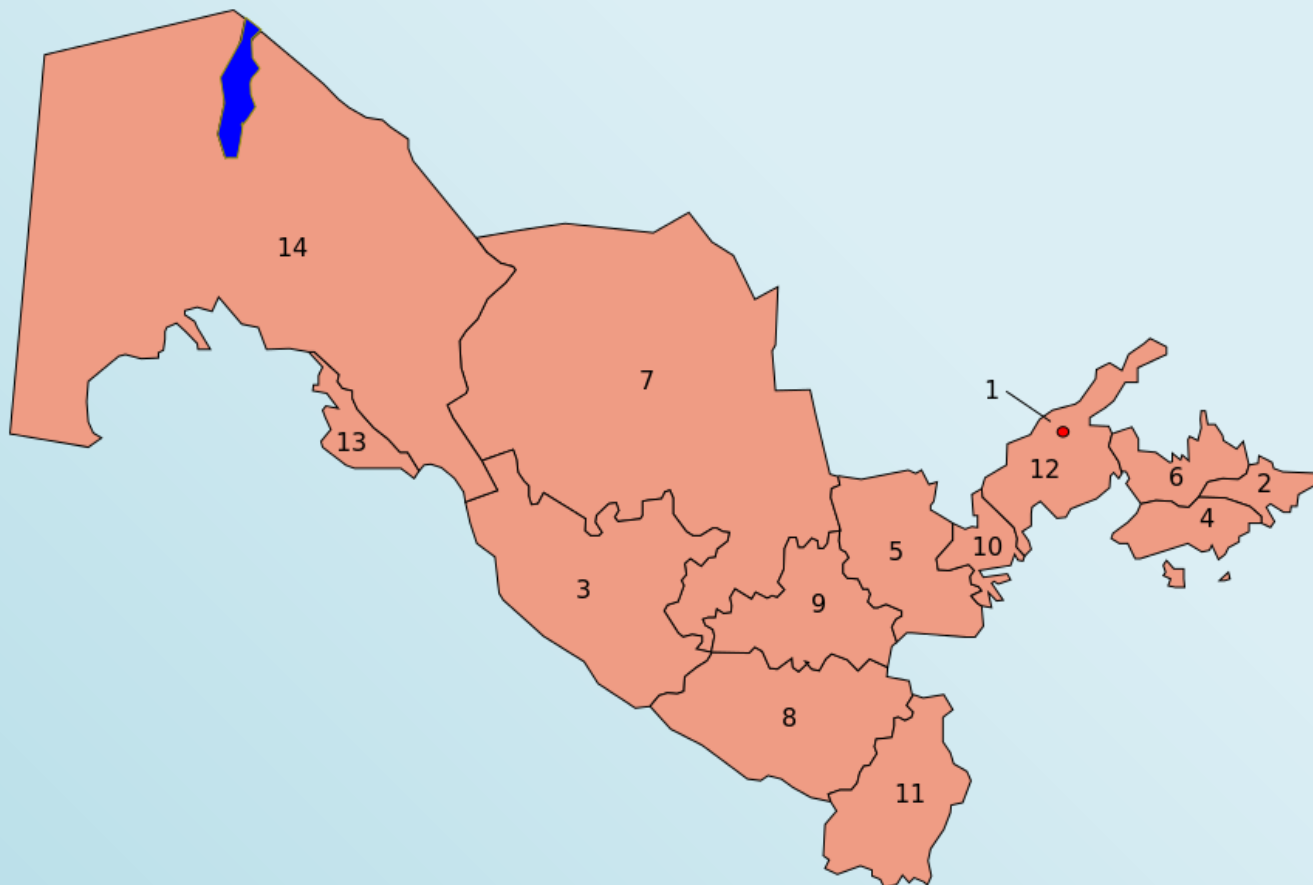
Inson tabiatida atrof muhitni bo'ysundirish maqsadi ustun.

Inson o'z hayoti davomida tabiat in'omlaridan so'zsiz foydalanadi. Hozirgi kunda inson tafakkurining har sohada rivojlanishi, ilmiy taraqqiyotning keskin o'sib borishi natijasida tabiat komponentlari o'zgarib bormoqda, tabiat va inson munosabatlaridagi o'zaro mutanosiblik buzilib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasi viloyatlari

O'zbekiston Respublikasi 12 ta [viloyat](#) va [Qoraqalpog'iston avtonom respublikasidan](#) tashkil topgan:

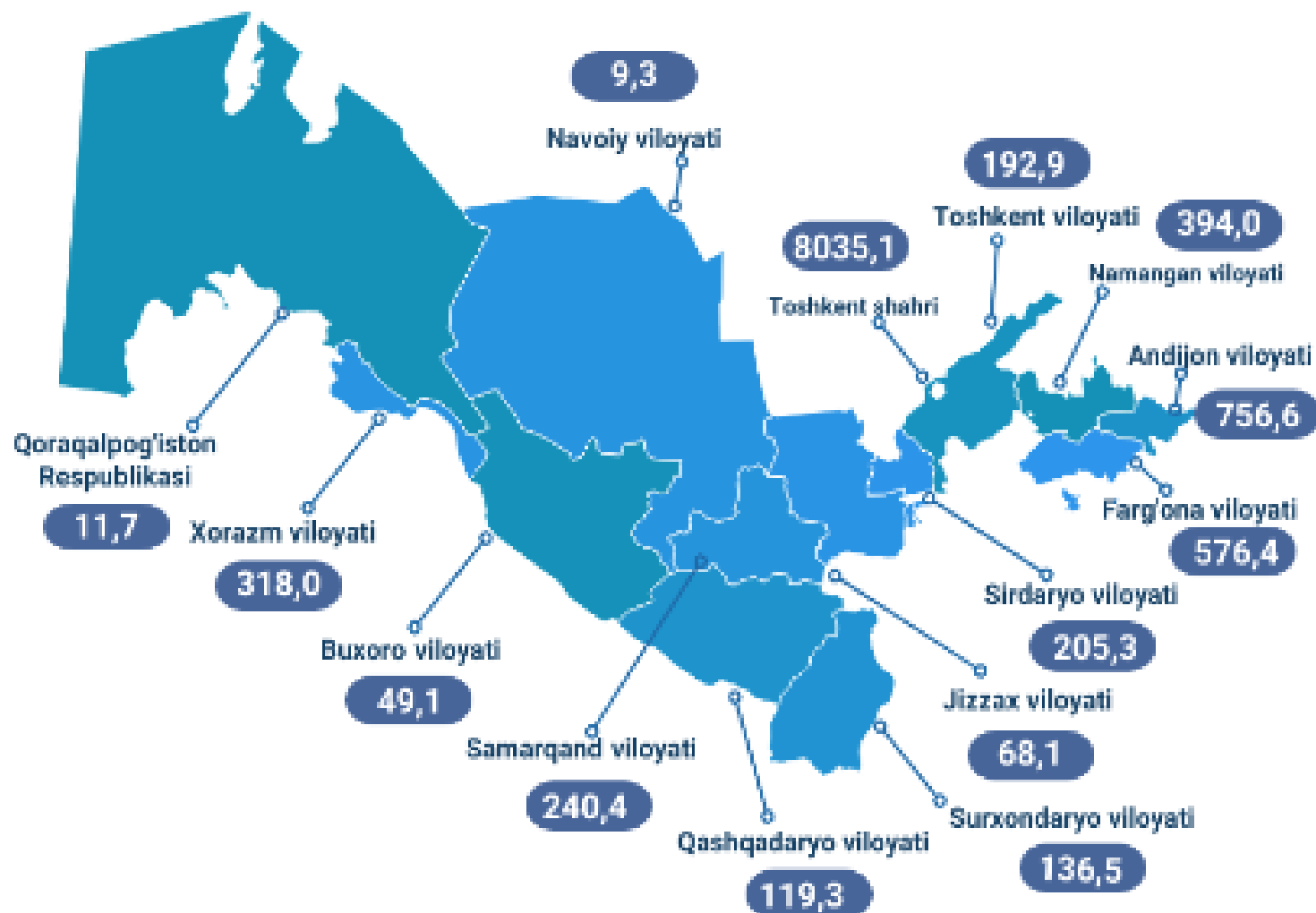
1. [Toshkent shahri](#)
2. [Andijon](#)
3. [Buxoro](#)
4. [Farg'ona](#)
5. [Jizzax](#)
6. [Namangan](#)
7. [Navoiy](#)
8. [Qashqadaryo](#)
9. [Samarqand](#)
10. [Sirdaryo](#)
11. [Surxondaryo](#)
12. [Toshkent viloyati](#)
13. [Xorazm](#)
14. [Qoraqalpog'iston Respublikasi](#)

O‘zbekiston Respublikasi viloyatlari

Bo‘linishi	Markazi	Aholisi, mln.
<u>Andijon viloyati</u>	<u>Andijon shahri</u>	3,2
<u>Buxoro viloyati</u>	<u>Buxoro shahri</u>	1,9
<u>Farg‘ona viloyati</u>	<u>Farg‘ona shahri</u>	3,89
<u>Jizzax viloyati</u>	<u>Jizzax shahri</u>	1,4
<u>Xorazm viloyati</u>	<u>Urganch shahri</u>	1,9
<u>Namangan viloyati</u>	<u>Namangan shahri</u>	2,9
<u>Navoiy viloyati</u>	<u>Navoiy shahri</u>	1,03
<u>Qashqadaryo viloyati</u>	<u>Qarshi shahri</u>	3,4
<u>Qoraqalpog‘iston Respublikasi</u>	<u>Nukus shahri</u>	1,9
<u>Samarqand viloyati</u>	<u>Samarqand shahri</u>	4,3
<u>Sirdaryo viloyati</u>	<u>Guliston shahri</u>	0,8
<u>Surxondaryo viloyati</u>	<u>Termiz shahri</u>	2,7
<u>Toshkent viloyati</u>	<u>Toshkent shahri</u>	2,9
<u>Toshkent shahri</u>		2,8
		35 271 276

O'zbekiston Respublikasi bo'yicha aholi zichligi

2022-yil 1-yanvar holatiga, 1 kv.km.ga to'g'ri keladigan aholi soni, kishi

Andijon viloyati tabiiy sharoitlari

[Andijon](#) viloyati yer yuzasi asosan tekislik. Hozirgi relyefi va yer yuzasidagi jinslar toʻrtlamchi geologik davrning katta-kichik daryolari va irmoqlarining faoliyatidan hosil boʻlgan. Viloyatning gʻarbiy qismi qirli tekislik (bal. 400–500 m), sharqi ([Andijon](#) shahridan sharqda) Fargʻona va Olay tizmalarining tarmoqlaridan iborat. [Andijon](#) viloyati geologik aktiv zonada joylashgan, kuchli zilzilalar boʻlib turadi. Iqlimi keskin kontinental, quruq. Togʻ tizmalari Fargʻona vodiysini sovuq havoning kirib kelishidan toʻsib turganligi uchun qishda [Andijon](#) viloyatida ob-havo birmuncha barqaror. Yozi issiq, iyulning oʻrtacha temperaturasi $27,3^{\circ}$, qishi nisbatan sovuq, yanvarning oʻrtacha temperaturasi -3° .

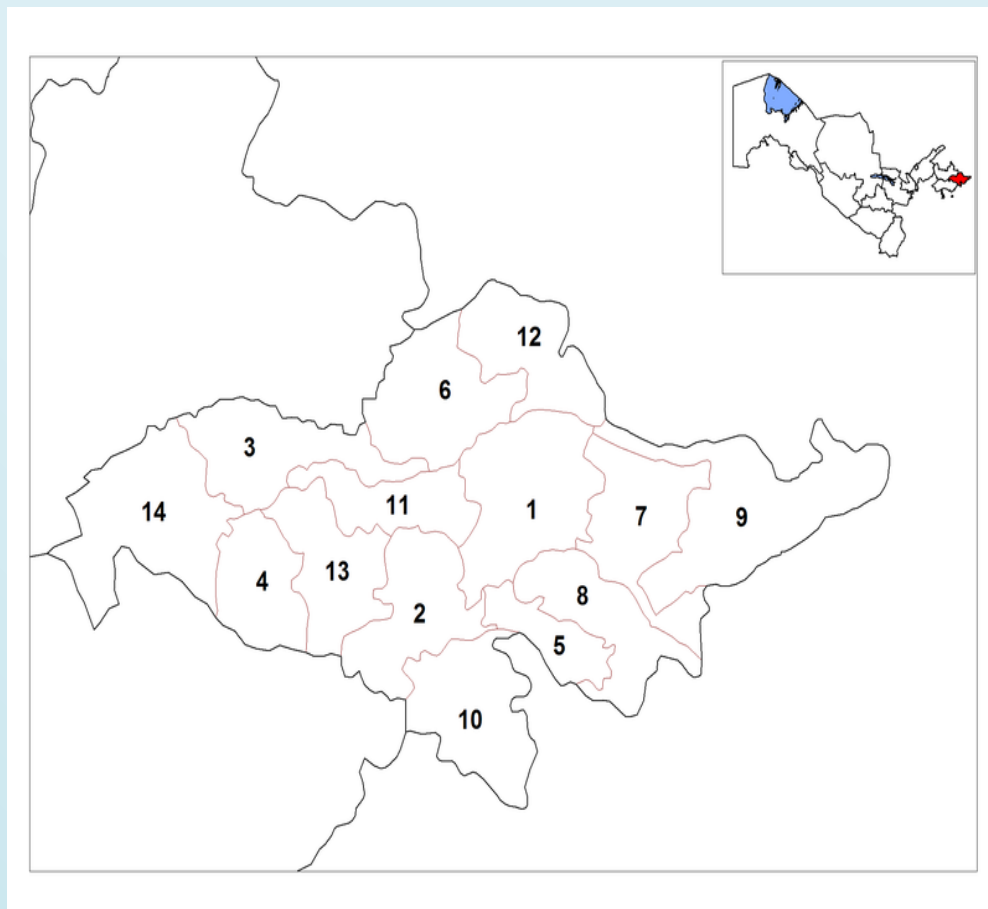

Vegetatsiya davri 217 kun. Yiliga 200 – 250 mm yogʻin tushadi. Oʻzbekistonning boshqa viloyatlariga nisbatan suv resurslariga boy. Tuproqlari boʻz, qoʻngʻir, oʻtloqi, oʻtloqi-botqoq tuproqlar, qumtosh, mergel, less va chaqirtoshlardan iborat.

[Andijon](#) viloyatining ekin ekilmaydigan tekislik qismida shuvoq-shoʻra oʻsimliklari, togʻ yon bagʻirlarida pista, bodom oʻsadi.

Andijon viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Andijon (tuman)	Kuyganyor
2	Asaka tumani	Asaka (shahar)
3	Baliqchi tumani	Baliqchi (shahar)
4	Boʻz (tuman)	Boʻz (shaharcha)
5	Buloqboshi tumani	Buloqboshi
6	Izboskan (tuman)	Poytugʻ
7	Jalaquduq (tuman)	Oxunboboyev
8	Xoʻjaobod tumani	Xoʻjaobod
9	Qoʻrgʻontepa tumani	Qoʻrgʻontepa
10	Marhamat tumani	Marhamat
11	Oltinkoʻl (tuman)	Oltinkoʻl (qilshloq)
12	Paxtaobod tumani	Paxtaobod
13	Shahrixon (tuman)	Shahrixon (shahar)
14	Ulugʻnor (tuman)	Oqoltin

Buxoro viloyatining tabiiy sharoitlari

Buxoro viloyati — O‘zbekiston viloyatlari ichida, chegasining kattaligi bo‘yicha Navoiydan keyin ikkinchi o‘rinda turadi. [1938-yil 15-yanvarda](#) tashkil etilgan. Buxoro viloyati hududi asosan Qizilqum cho‘lida joylashgan. Janubi-sharqini Zarafshon vodiysi egallagan. Shimoli-g‘arbda Xorazm viloyati va Qoraqalpog‘iston Respublikasi, shimol va sharqdan Navoiy viloyati, janubi-sharqda Qashqadaryo viloyati, janubi-g‘arbda Turkmaniston bilan chegaradosh. Maydoni 39,4 ming km². Markazi-Buxoro.

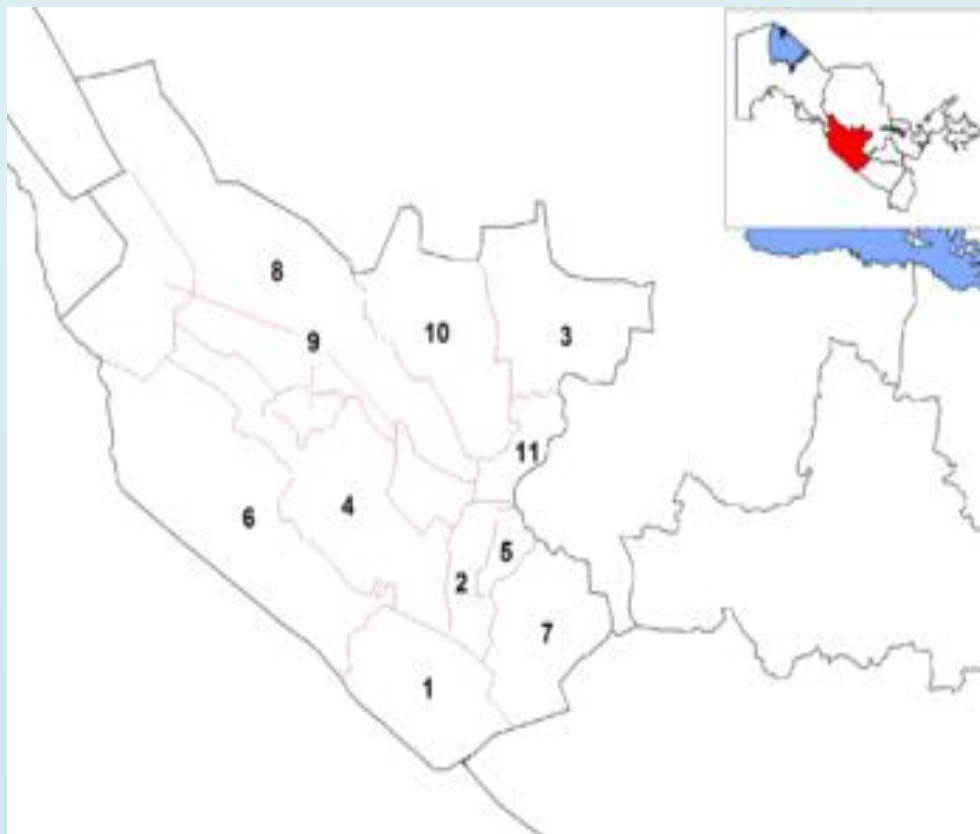
Viloyat seysmik jihatdan 7 balli, faqat Gazli shahri atrofi 9 balli zilzila zonasiga kiradi. Iqlimi keskin kontinental: yozi issiq, uzoq, quruq, iyulning o‘rtacha harorati 28-32°, qumliklarda 60-70° gacha ko‘tariladi. Yanvarning o‘rtacha harorati 0° dan -2° gacha, yiliga 90-150 mm yog‘in tushadi.

Asosan bahor va qishda yog‘adi. Vegetatsiya davri 220 kun. Buxoro viloyatining asosiy suv manbai — AmuBuxoro mashina kanali. Quyimozor, To‘dakul, Sho‘rkul suv omborlarining ahamiyati katta. Bundan tashqari vohalar atrofida zovur va oqova suvlar tashlanadigan Dengizko‘l, Qoraqir, Katta Tuzkon va Devxona kabi ko‘llar mavjud. Buxoro viloyati bo‘yicha yerlarning 94,4 % turli darajada sho‘rlangan.

Buxoro viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Olot tumani	Olot
2	Buxoro tumani	Galaosiyo
3	G'ijduvon tumani	G'ijduvon
4	Jondor tumani	Jondor (shaharcha)
5	Kogon tumani	Kogon
6	Qorako'l tumani	Qorako'l (shahar)
7	Qorovulbozor tumani	Qorovulbozor
8	Peshku tumani	Yangibozor
9	Romitan tumani	Romitan
10	Shofirkon tumani	Shofirkon
11	Vobkent tumani	Vobkent

Fargʻona viloyatining tabiiy sharoitlari

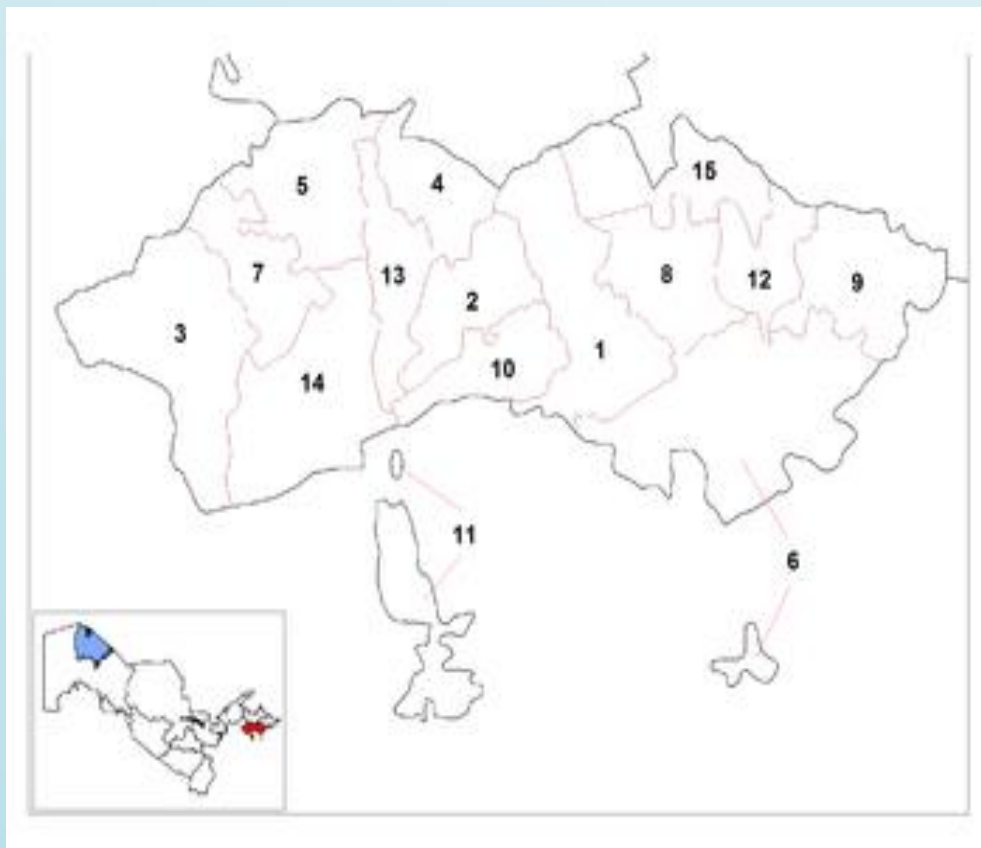
Fargʻona viloyati — [1938-yil](#) 15-yanvarda tashkil etilgan. Respublikaning sharqida, Fargʻona vodiysining janubida joylashgan. Shimoldan [Namangan](#), [Andijon viloyatlari](#), janub va sharqdan [Qirgʻiziston](#), gʻarbdan [Tojikiston Respublikalari](#) bilan chegaradosh. Maydoni 6,8 ming km². Markazi — [Fargʻona](#) shahri.

Fargʻona viloyati yuqori seysmik zona hisoblanadi. Iqlimi kontinental. Qishi birmuncha yumshoq, baʼzan havo juda sovib ketadi. Yanvar oyining oʻrtacha harorati — 3,2 °C, iyulniki 28 °C. Eng past harorat — 27,9 °C. Eng yuqori harorat 42 °C. Vodiyning gʻarbida esadigan kuchli „Qoʻqon shamoli“ iqlimga salbiy taʼsir etadi. Shamolning tezligi sekundiga baʼzan 35–40 m ga yetadi. Janubi-sharqida yozda garmsel esadi.

Yiliga gʻarbida 100 mm dan (Qoʻqon atrofi) sharqiy qismida 170 mm gacha, togʻ yon bagʻirlarida 270 mm gacha yogʻin tushadi, asosan, bahorda yogʻadi. Vegetatsiya davri 210—240 kun. Asosan, boʻz tuproq va oʻtloqi botqoq tuproqlar keng tarqalgan. Yerlarining kattagina qismi ekinzor.

Fargʻona viloyatining hududiy boʻlinishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Oltiariq tumani	Oltiariq
2	Bagʻdod tumani	Bagʻdod (shaharcha)
3	Beshariq tumani	Beshariq
4	Buvayda tumani	Ibrat (shaharcha)
5	Dangʻara tumani	Dangʻara
6	Fargʻona tumani	Vodil
7	Furqat tumani	Navbahor (qishloq)
8	Qoʻsh tepa tumani	Langar (qishloq)
9	Quva tumani	Quva
10	Rishton tumani	Rishton
11	Soʻx tumani	Ravon (qishloq)
12	Toshloq tumani	Toshloq
13	Uchkoʻprik tumani	Uchkoʻprik
14	Oʻzbekiston tumani	Yaypan
15	Yozyovon tumani	Yozyovon

Jizzax viloyatining tabiiy sharoitlari

Jizzax viloyati – Respublikaning markaziy qismida. 1973 yil 28 dekabrda tashkil etilgan. Shim.-sharqda Qozog‘iston Respublikasi va Sirdaryo viloyati, janubi-g‘arbda Samarqand, Navoiy viloyatlari, janubi-sharqda Tojikiston Respublikasi bilan chegaradosh. Maydoni 21,1 ming km². Markazi — Jizzax shahri.

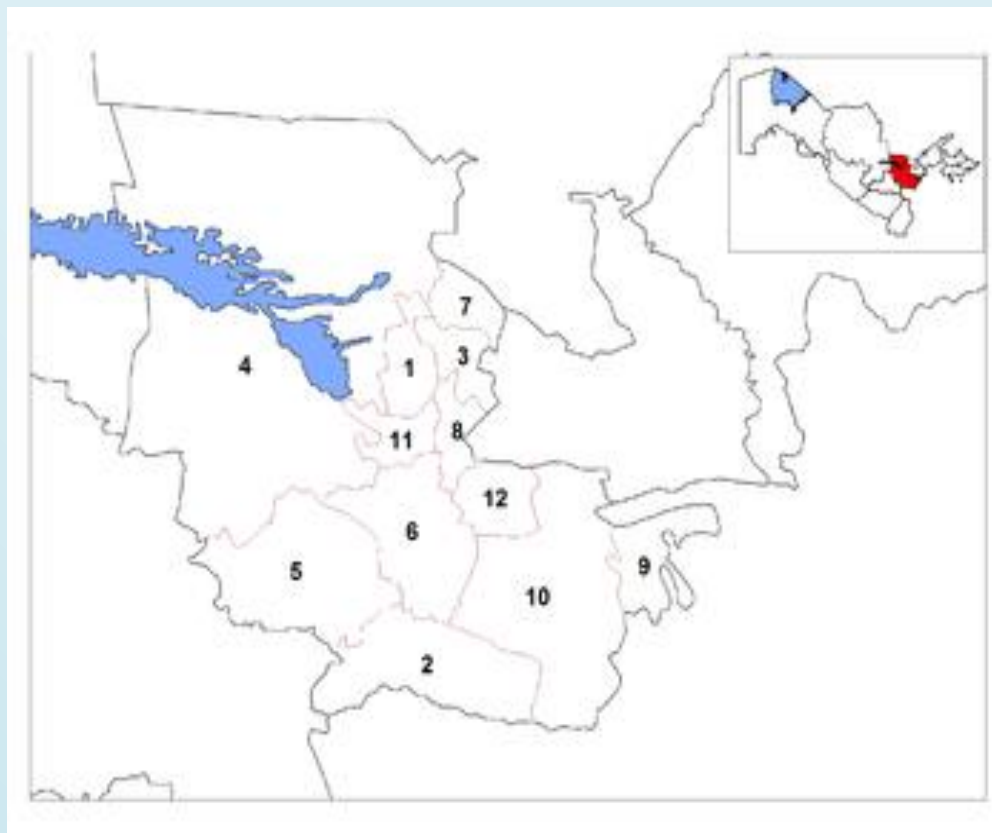
Relyefi tog‘lik, qir va tekisliklardan iborat. Iqlimi keskin kontinental. Yanvarning o‘rtacha temperaturasi 0° dan –4° gacha, iyulniki 28°. Tog‘ oldilarida iqlim cho‘l va dashtlarga nisbatan yumshoq.

Yillik yog‘in viloyat janubida 400–500 mm, shimolida 250– 300 mm. Vegetatsiya davri 210-240 kun. Yillik quyoshli kunlar 2800-3000 soat. Eng yirik daryolari — Sangzor, Zominsuv.

Jizzax viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	<u>Arnasoy tumani</u>	<u>G'oliblar</u>
2	<u>Baxmal tumani</u>	<u>Usmat</u>
3	<u>Do'stlik tumani</u>	<u>Do'stlik (shahar)</u>
4	<u>Forish tumani</u>	<u>Yangiqishloq</u>
5	<u>G'allaorol tumani</u>	<u>G'allaorol</u>
6	<u>Sharof Rashidov tumani</u>	<u>Uchtepa (qishloq)</u>
7	<u>Mirzacho'l tumani</u>	<u>Gagarin</u>
8	<u>Paxtakor tumani</u>	<u>Paxtakor (shahar)</u>
9	<u>Yangiobod tumani</u>	<u>Balandchaqir</u>
10	<u>Zomin tumani</u>	<u>Zomin</u>
11	<u>Zafarobod tumani</u>	<u>Zafarobod</u>
12	<u>Zarbdor tumani</u>	<u>Zarbdor</u>

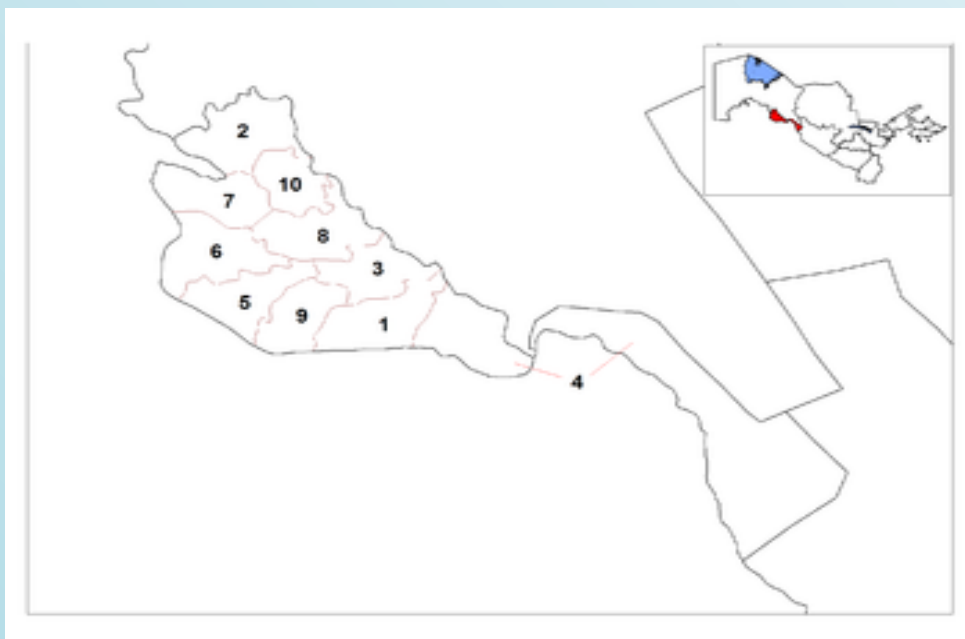
Xorazm viloyatining tabiiy sharoitlari

Xorazm viloyati — 1938 yil 15 yanvarda tashkil etilgan. Umumiy maydoni – 6 300 kvadrat kilometr. Iqlimi kontinental, sovuq qish va quruq issiq yoz bo‘ladi. Markazi Urganch.

Relyefi pasttekislikdan iborat. Iqlimi keskin kontinental. Qishi mo‘‘tadil sovuq, qor kam yog‘adi, yanvarning o‘rtacha temperaturasi -5° , eng past temperatura -32° . Yozi issiq, quruq, iyulning o‘rtacha temperaturasi 30° , eng yuqori temperatura 45° . Vegetatsiya davri 200–210 kun. Yiliga 78–79 mm yog‘in tushadi, asosan, martaprel oylarida yog‘adi. Shimoliy va shimoli-sharqiy shamollar esadi. Yagona daryosi – Amudaryo viloyat hududida keng vodiya bo‘ylab oqadi, qirg‘oqlari past, shu sababli toshqin bo‘lib turadi. Viloyat janubida mayda sho‘r ko‘l, botqoqlik va sho‘rxok ko‘p.

Tuproqlari Amudaryoning allyuvial yotqiziqlaridan tashkil topgan. Daryo vodiysida o‘tloqi, o‘tloqibotqoq tuproqlar, g‘arbida qumliklar uchraydi. Sug‘oriladigan yerlarda, asosan, bo‘z tuproq bo‘lib, kuchli sho‘rlangan. Viloyat hududining asosiy qismi haydaladigan yerlar.

Xorazm viloyatining hududiy bo'linishi

No	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Bog'ot tumani	Bog'ot
2	Gurlan tumani	Gurlan
3	Xonqa tumani	Xonqa
4	Hazorasp tumani	Hazorasp
5	Xiva tumani	Xiva
6	Qo'shko'pir tumani	Qo'shko'pir
7	Shovot tumani	Shovot
8	Urganch tumani	Qorovul (qishloq)
9	Yangiariq tumani	Yangiariq
10	Yangibozor tumani	Yangibozor (Yangibozor tumani)
11	Tuproqqal'a tumani	Pitnak

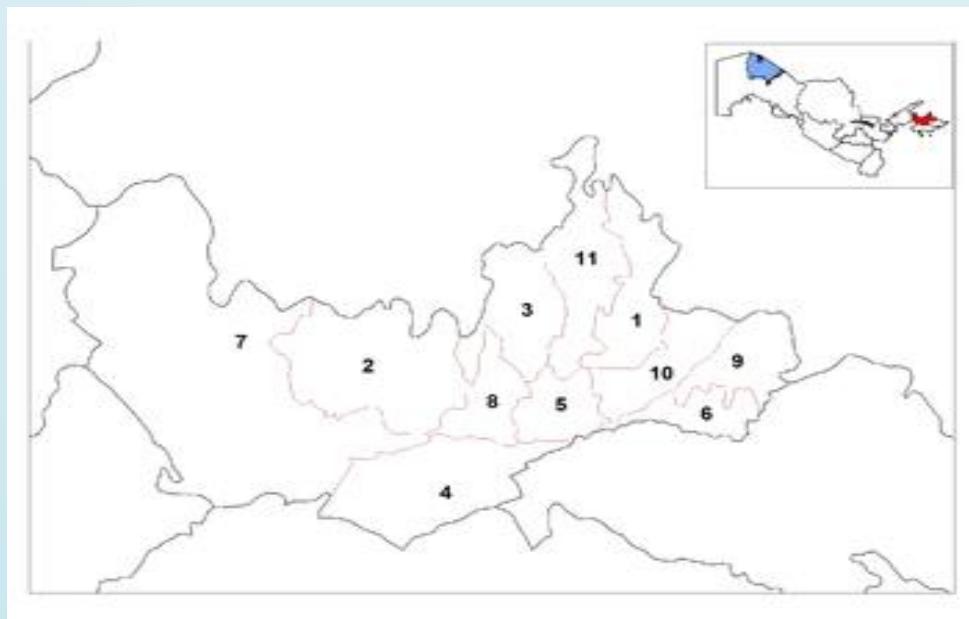
Namangan viloyatining tabiiy sharoitlari

Namangan viloyati — 1941 yil 11 martda tashkil etilgan (1960 yil 25 yanvarda Andijon va Fargʻona viloyatlari tarkibiga qoʻshib yuborilgan. 1967 yil 18 dekabrda qayta tashkil etildi). Maydoni 7,44 ming km². Markazi – Namangan shahri.

Yer yuzasi, asosan, tekislik boʻlib, shimoliyda qator tepaliklar va Chatqol hamda Qurama togʻlari bilan oʻralgan. Balandligi 350–800 m. Viloyat hududi geologik faol zonada joylashgan va 8 ballgacha-zilzilalar boʻlib turadi. Chust-Pop yer osti suvining issiqligi 50° (1300 m dan chiqadi). Yer osti suvlari togʻ, adir, togʻ oldi botiqlarida va yoyilmalarda yirik toshli, shagʻalli va qumli qatlamlarda joylashgan. Sirdaryoga yaqin zonalarda yer osti (sizot) suvlari mavjud. Iqlimi keskin kontinental. Yozi uzoq, issiq, qishi qisqa, nisbatan sovuq. Yillik oʻrtacha temperatura 13°. Yanvarda temperatura –25° gacha pasayadi, iyunda 35–45° ga yetadi. Vegetatsiya davri 229 kun. Viloyatning turli qismlarida yogʻin miqdori turlicha. Namanganda oʻrtacha yillik yogʻin miq-dori 230 mm, gʻarbida 90–190 mm, sharqiy tumanlarida 300–400 mm, togʻ etaklarida 600 mm. Yogʻinning eng koʻp qismi bahor va kuzda yogʻadi. Daryolari yogʻindan, togʻlardagi qor va muzliklardan suv oladi.

Namangan viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Chortoq tumani	Chortoq
2	Chust tumani	Chust
3	Kosonsoy tumani	Kosonsoy (shahar)
4	Mingbuloq tumani	Jomasho'y
5	Namangan tumani	Toshbuloq
6	Norin tumani (O'zbekiston)	Haqqulobod
7	Pop tumani	Pop (shahar)
8	To'raqo'rg'on tumani	To'raqo'rg'on
9	Uchqo'rg'on tumani	Uchqo'rg'on (shahar)
10	Uychi tumani	Uychi
11	Yangiqo'rg'on tumani	Yangiqo'rg'on
12	Zafarobod tumani	Zarobod

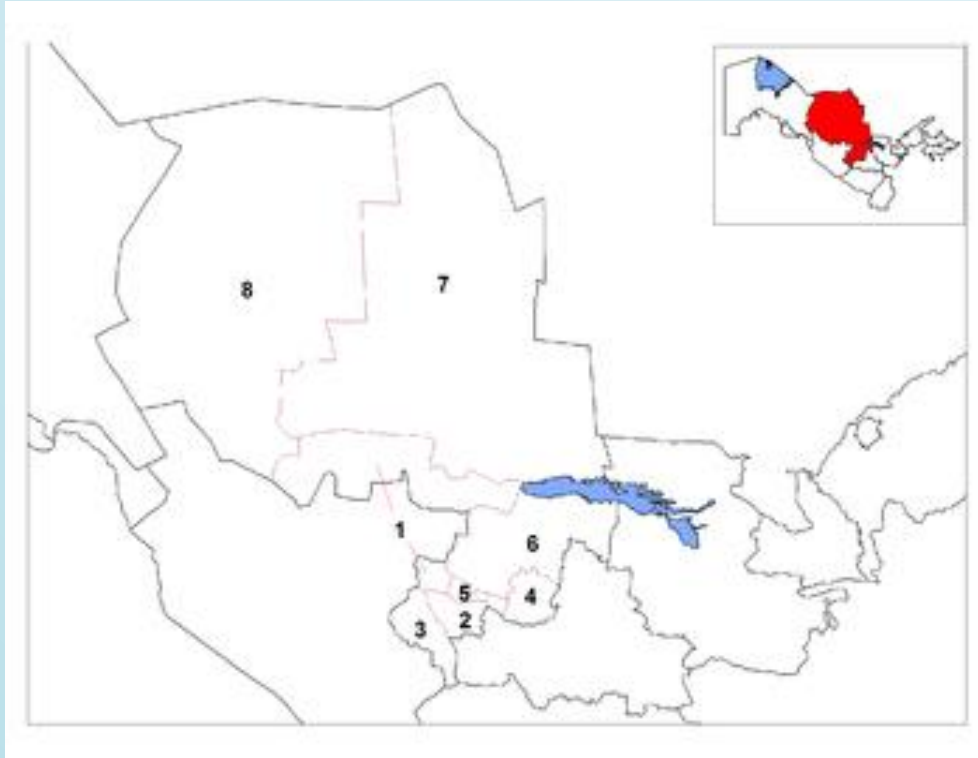
Navoiy viloyatining tabiiy sharoitlari

Navoiy viloyati - 1982 yil 20 aprelda Buxoro va qisman Samarqand viloyatlari hududlaridan tashkil etilgan. 1988 yilda ma'muriy birlik sifatida tugatilib, 1992 yil boshida qayta tiklandi. Shimoliy va shimoli-sharqdan Qozog'iston, janubi-sharqdan Jizzax, Samarqand, jan.dan Qashqadaryo, janubi-g'arbdan Buxoro viloyatlari bilan chegaradosh. Maydoni 111,0 ming km². Markazi — Navoiy shahri.

Viloyat seysmik jihatdan 7 balli zilzila zonasiga kiradi. Qizilkum cho'li tufayli iqlimi keskin kontinental cho'l iqlimi: yozi uzoq, quruq, issiq, iyulda o'rtacha temperatura 27,2—29,6°, qumda oftobda temperatura 60—70° gacha ko'tariladi. Yanvarda o'rtacha temperatura — 1,9° dan —0,6° gacha. Cho'l va yaylovlarda, vohalarda iqlim o'rtacha. Yog'in, asosan, bahor va qishda yog'adi. Yillik yog'in 125–282 mm. Vegetatsiya davri 177—212 kun. Navoiy viloyatining asosiy suv manbai — Zarafshon daryosi.

Navoiy viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	<u>Konimex tumani</u>	<u>Konimex</u> <u>(shaharcha)</u>
2	<u>Karmana tumani</u>	<u>Navoiy</u> <u>(shahar)</u>
3	<u>Qiziltepa (tuman, Navoiy viloyati)</u>	<u>Qiziltepa</u>
4	<u>Xatirchi tumani</u>	<u>Yangirabot</u>
5	<u>Navbahor tumani</u>	<u>Beshrabot</u>
6	<u>Nurota tumani</u>	<u>Nurota</u>
7	<u>Tomdi tumani</u>	<u>Tomdibuloq</u>
8	<u>Uchquduq tumani</u>	<u>Uchquduq</u>

Qashqadaryo viloyatining tabiiy sharoitlari

Qashqadaryo viloyati —1924 yil 1 noyabrda tashkil etilgan. Respublikaning jangʻarbida, Qashqadaryo havzasida, Pomir-Olay togʻ sistemasining gʻarbiy chekkasida, [Amudaryo](#) va [Zarafshon](#) daryolari, Hisor va Zarafshon tizma togʻlari orasida. Shimoli-gʻarbdan Buxoro, janubi-sharqdan Surxondaryo, janubi-gʻarb va gʻarbdan Turkmaniston, sharqdan Tojikiston va Samarqand viloyatlari bilan chegaradosh. Maydoni 28,6 ming km². Iqlimi kontinental. Qishi nisbatan yumshoq. Yozi uzoq (155–160 kun), issiq, quruq. Yanvarning oʻrtacha temperaturasi 0,2° dan 1,9° gacha, iyulniki 28°–29,5°. Eng yuqori temperatura 45°.

Eng past temperatura –20°. Yiliga tekisliklarda 290–300 mm, adirlarda 520–550 mm, togʻlarda 550–650 mm yogʻin tushadi. Yogʻin, asosan, bahor va qishda yogʻadi, yozda garmsel esadi.

Tarkibida 14 tumani

([Dehqonobod](#), [Kasbi](#), [Kitob](#), [Koson](#), [Koʻkdala tumani](#)), [Mirishkor](#), [Muborak](#), [Nishon](#), [Qamashi](#), [Qarshi](#), [Yakkabogʻ](#), [Gʻuzor](#), [Shahrisabz](#), [Chiroqchi](#)).

Vegetatsiya davri tekisliklarda 290–300 kungacha. Asosiy daryosi – Qashqadaryo. Sugʻoriladigan yerlarning tuprogʻi, asosan, tipik va och boʻz tuproqlar. Viloyatda 76,6 ming ga oʻrmon mavjud. Oʻrmonlarning asosiy qismini archa va saksovlzorlar tashkil etadi. Bu yerdagi togʻlarning eng baland nuqtalari 4000 metrgacha yetadi.

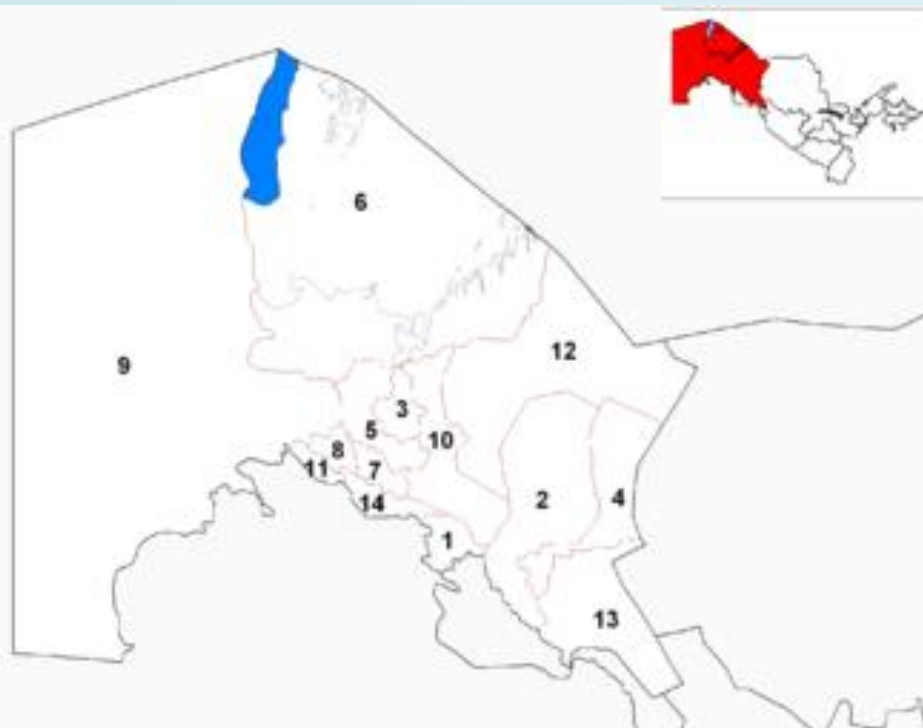
Qoraqalpogʻiston Respublikasining tabiiy sharoitlari

Qoraqalpogʻiston — [Oʻzbekiston Respublikasi](#) tarkibidagi respublika maqomidagi Oʻzbekiston Respublikasi subyekti. [1924](#)-yil 14-oktabrda bosqinchi bolsheviklar tomonidan Turkiston ASSR tarkibida Muxtor viloyat sifatida tashkil etilgan. Maydoni 166,6 ming km².

Iqlimi keskin kontinental, yozi quruq va qishi nisbatan sovuq, qor kam yogʻadi. Yanvar oyining oʻrtacha temperaturasi janubda $-4,9^{\circ}$, shimolida $-7,6^{\circ}$, iyulda janubida $28,2^{\circ}$, shimolida 26° . Yillik yogʻin 110 mm, asosan, qish va bahor oylarida yogʻadi. Vegetatsiya davri 194–214 kun. Eng yirik daryosi–Amudaryo (quyi oqimi). Amudaryo havzasi qadimdan sugʻoriladigan hudud sifatida maʼlum. Daryo suvidan sugʻorishda foydalaniladi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasining hududiy bo‘linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Amudaryo tumani	Mang‘it (shahar)
2	Beruniy tumani	Beruniy (shahar)
3	Bo‘zatov tumani	Qozonketkan
4	Chimboy tumani	Chimboy
5	Ellikqal‘a tumani	Bo‘ston
6	Kegeyli tumani	Kegeyli
7	Mo‘ynoq tumani	Mo‘ynoq
8	Nukus tumani	Oqmang‘it
9	Qanliko‘l tumani	Qanliko‘l
10	Qo‘ng‘irot tumani	Qo‘ng‘irot
11	Qorao‘zak tumani	Qorao‘zak
12	Sho‘manoy tumani	Sho‘manoy
13	Taxtako‘pir tumani	Taxtako‘pir
14	To‘rtko‘l tumani	To‘rtko‘l
15	Xo‘jayli tumani	Xo‘jayli

Samarqand viloyatining tabiiy sharoitlari

Samarqand viloyati Samarqand viloyati respublikada birinchi tashkil bo'lgan viloyatlardan hisoblanadi. U 1938 yil 15 yanvarda tashkil topgan. Ushbu viloyat respublika hududining markaziy qismida, Zarafshon daryosining o'rta oqimi havzasida joylashgan. Uning chegaralari g'arb va shimoli-g'arbda Navoiy viloyati, shimol va shimoli-sharqda Jizzax va janubda Qashqadaryo viloyatlari, janubi-sharqda Tojikiston bilan tutash.

Viloyatning markaziy qismi go'zal vohadan iborat bo'lib, bu voha uncha keng bo'lmay sharqdan-g'arbgacha tomon Zarafshon va Turkiston tog' tizmalari orasini egallagan. Viloyatning asosiy sug'oriladigan yerlari xuddi ana shu maydonlarni egallagan.

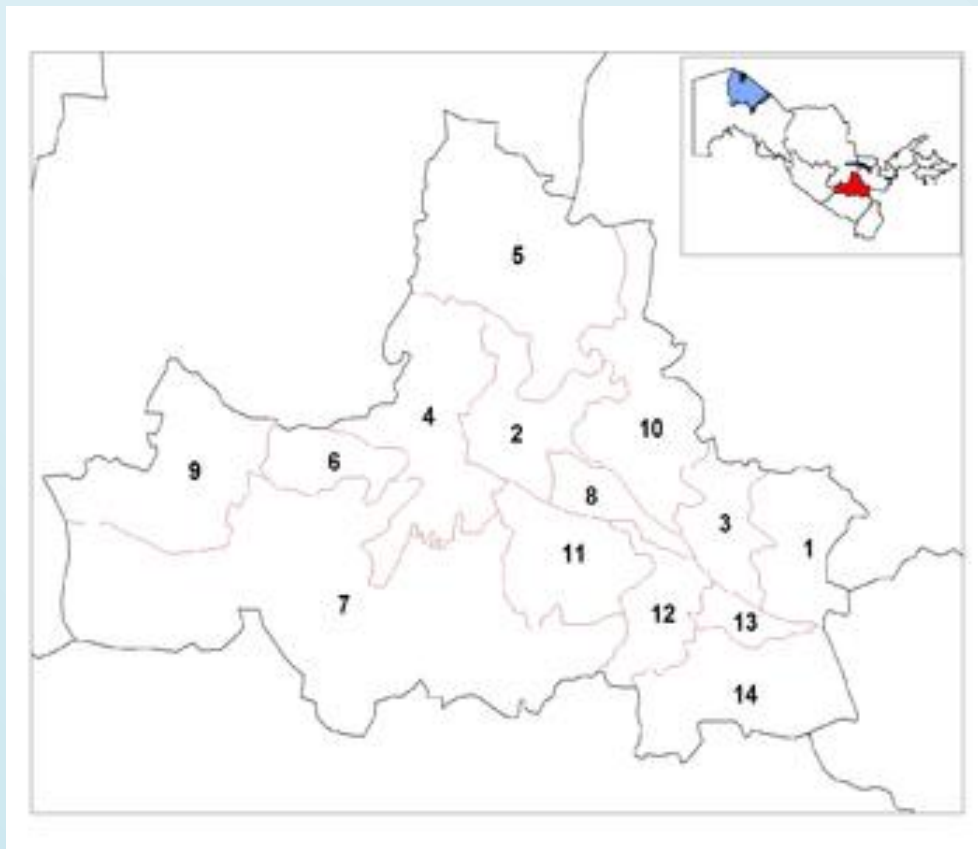
Bu jihatidan Samarqand viloyati respublikada birinchi o'rinda va respublika aholisining 11,4 foizini tashkil etadi.

Ko'hna, noyob tarixiy obidalarga boy bo'lgan Samarqand shahri viloyatning markaziy shahri bo'lib, u 1924–1930-yillarda [O'zbekiston](#) poytaxti vazifasini bajargan.

Samarqand viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Bulung'ur tumani	Bulung'ur (shahar)
2	Ishtixon tumani	Ishtixon
3	Jomboy tumani	Jomboy shahri
4	Kattaqo'rg'on tumani	Kadan
5	Qo'shrabot tumani	Qo'shrabot
6	Narpay tumani	Oqtosh
7	Nurobod tumani	Nurobod
8	Oqdaryo tumani	Loyish
9	Paxtachi tumani	Ziyodin
10	Payariq tumani	Payariq
11	Pastdarg'om tumani	Juma (shahar)
12	Samarqand tumani	Gulobod
13	Toyloq tumani	Toyloq (qishloq)
14	Urgut tumani	Urgut

Sirdaryo viloyatining tabiiy sharoitlari

Sirdaryo viloyati - 1963 yil 16 fevralda tashkil etilgan. Shimolidan [Qozog‘iston](#) Respublikasi, sharqdan [Toshkent viloyati](#), janubidan [Tojikiston](#) Respublikasi va g‘arbdan [Jizzax viloyati](#) bilan chegaradosh. Maydoni 5,3 ming km. Markazi — [Guliston shahri](#).

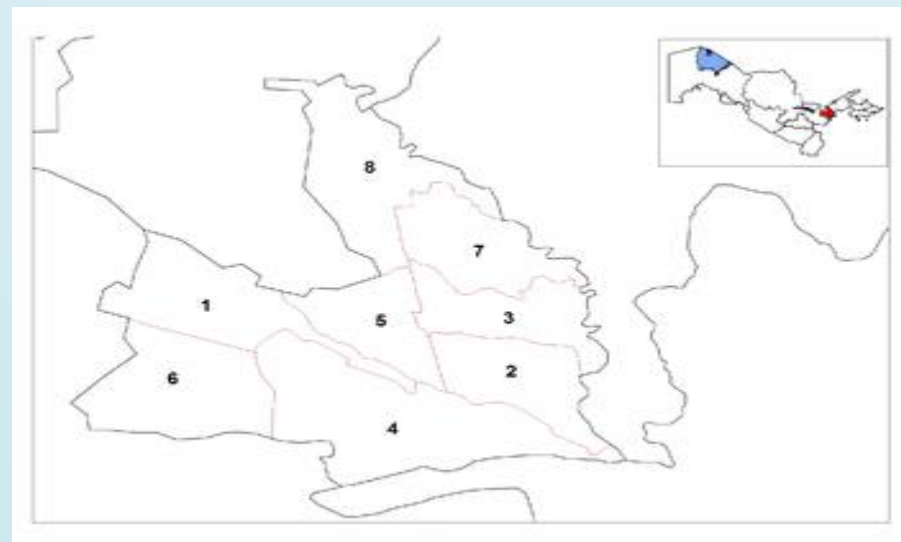
Relyefi, asosan, to‘lqinsimon tekislik bo‘lib, janubidan shim.g‘arbga pasayib boradi. Mirzacho‘l dashtining bir qismi viloyat hududiga kiradi. Bal. shimubida 230 m, markaziy qismida 400–450 m, jan. va jan.g‘arbda 600–650 m.

Ob-havosi keskin o‘zgaruvchan va quruq. Yillik o‘rtacha temperaturasi 14°. Yanvarning o‘rtacha temperaturasi shimolida —6°, janubida —2°. Qishda havo tez soviydi va tra —30° gacha (Gulistonda —35°) pasayadi. Ba‘zan, qish o‘rtalarida havo birdaniga isib, keyin sovib ketadi. Kech ko‘klamda va erta kuzda ham kora sovuq tushib o‘simlikning o‘sinh davrini qisqartiradi. Yozi quruq va issiq. Iyulning o‘rtacha temperaturasi 27—29°. Yozda tra 32—45° gacha ko‘tariladi. Ko‘pincha issiq shamol (garmsel) tuproqni quritadi va o‘simliklar rivojlanishiga yomon ta’sir qiladi. Vegetatsiya davri 218 kun. Yillik yogin 180–220 mm, asosan, qishda yog‘adi. Yozda kuchli bug‘lanish sababli yer osti suvlari yuza maydonlarning (Sharof Rashidov, Oqoltin, Guliston tumanlari) tuprog‘ini sho‘r bosadi. Noyabrdan martgacha teztez esib turadigan "Bekobod shamoli" tezligi 20–25 m/sek. (Boyovut tumanida 40 m/sek.)ga yetadi. Bahorda esadigan bu xildagi shamol unib chikayotgan g‘o‘zalarni ba‘zan nobud qiladi. Keyingi yillarda ixota daraxtzorlari barpo qilindi. Tuproqlari, asosan, och tusli kuchsiz joylashgan bo‘z tuproq bo‘lib, kam va o‘rtacha sho‘rlangan, mexanik tartibiga ko‘ra, qumoq va soz tuproqlardir. Tekisliklarda sho‘rxok va sho‘rxoksimon tuproq uchraydi. Yer osti suvining chuq. 5–6 m.

Sug‘oriladigan yerlarning 32% sho‘rlangan, 25% kuchsiz sho‘rlangan, 16% sho‘rxoklardan iborat.

Sirdaryo viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	<u>Sardoba tumani</u>	<u>Paxtaobod (Sirdaryo viloyati)</u>
2	<u>Boyovut tumani</u>	<u>Boyovut (shaharcha)</u>
3	<u>Guliston tumani</u>	<u>Dehqonobod</u>
4	<u>Xovos tumani</u>	<u>Xovos</u>
5	<u>Mirzaobod tumani</u>	<u>Navro'z (qishloq)</u>
6	<u>Sayxunobod tumani</u>	<u>Sayxun</u>
7	<u>Oqoltin tumani</u>	<u>Oqoltin</u>
8	<u>Sirdaryo tumani</u>	<u>Sirdaryo (shahar)</u>

Surxondaryo viloyatining tabiiy sharoitlari

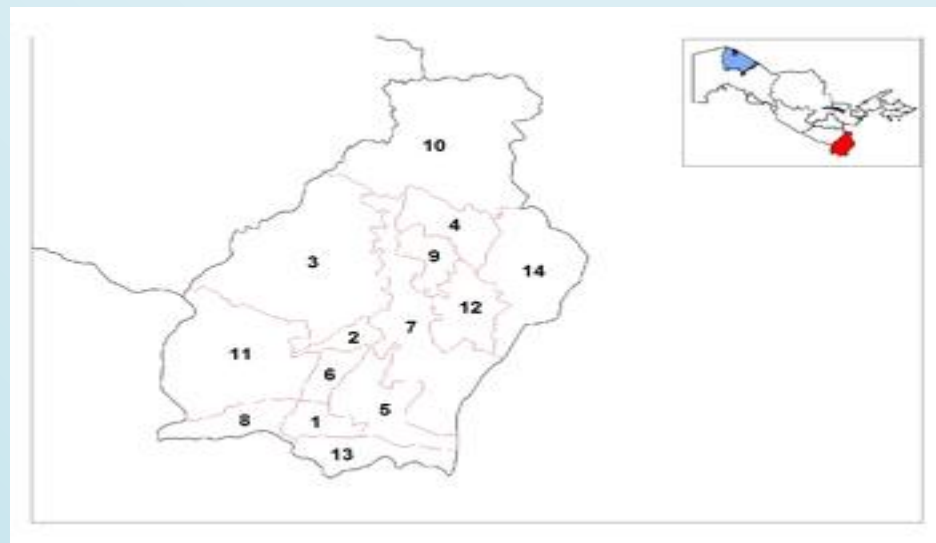
Surxondaryo viloyati - 1941 yil 6 martda tashkil etilgan. 1960 yil 25 yanvarda [Qashqadaryo viloyati](#) bilan qo'shilgan. 1964 yil fevralda qaytadan tashkil qilindi. Respublikaning janubi-sharqida, [Surxon-Sherobod vodiysida](#) joylashgan. Janubidan Amudaryo bo'ylab [Afg'oniston](#), shimoliy, shimoli-sharq va sharqdan Tojikiston, janubi-g'arbdan Turkmaniston, shim.g'arbdan Qashqadaryo viloyati bilan chegaradosh. Maydoni 20,1 ming km². Markazi — [Termiz shahri](#).

Surxondaryo viloyati relyefi tog' va tekisliklardan iborat, shim.dan janubga qiyalanib va kengayib boradi. Tekislik qismining iqlimi quruq subtropik. Yozi jazirama issiq va uzoq, qishi iliq va qisqa. Yillik o'rtacha temperatura 16°—18°. Iyulning o'rtacha temperaturasi 28°.—32°, yanvarniki 2,8°—3,6°. O'zbekistonda eng issiq temperatura ham shu viloyat hududida kuzatilgan (1914 y. 21 iyunda Termizda 49,5° issiq bo'lgan). Ba'zi yillari qish ancha sovuq (—20° va hatto undan ham past). Yil davomida bulutsiz kunlarning ko'p bo'lishi va quyosh nurining tik tushishi effektiv tralar yig'indisi yuqori bo'lishiga olib keladi. 10° dan yuqori trali kunlar tekislik qismida 290— 320 kun davom etadi. Bu esa viloyatda eng issiqsevar ekinlar (shakarqamish, ingichka tolali paxta) va mevalar yetishtirishga imkon beradi. Viloyat tog'lar orasidagi berk botikda joylashganidan bu yerda yog'in kam. Viloyatning jan. tekisliklarida yiliga 130– 140 mm, Hisor tog'lari yon bag'irlarida 445–625 mm yog'in yog'adi. Yog'inning asosiy qismi qish va bahorda tushadi. G'arbiy, janubi-g'arbiy va shimoli-sharqiy shamollar ko'p esadi. Viloyatning janubi-sharqiy qismida esadigan Afg'on shamoli iqlimga salbiy ta'sir etadi.

Surxondaryo viloyati hududida Surxon davlat qo'riqxonasi joylashgan.

Surxondaryo viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Angor tumani	Angor (shahar)
2	Bandixon tumani	Bandixon (qishloq)
3	Boysun tumani	Boysun
4	Denov tumani	Denov
5	Jarqo'rg'on tumani	Jarqo'rg'on (shahar)
6	Qiziriq tumani	Sariq (shaharcha)
7	Qumqo'rg'on tumani	Qumqo'rg'on
8	Muzrabot tumani	Xalqobod (Muzrabot tumani)
9	Oltinsoy tumani	Qarluq
10	Sariosiyo tumani	Sariosiyo (shaharcha)
11	Sherobod tumani	Sherobod
12	Sho'rcchi tumani	Sho'rcchi
13	Termiz tumani	Termiz
14	Uzun tumani	Uzun

Toshkent viloyatining tabiiy sharoitlari

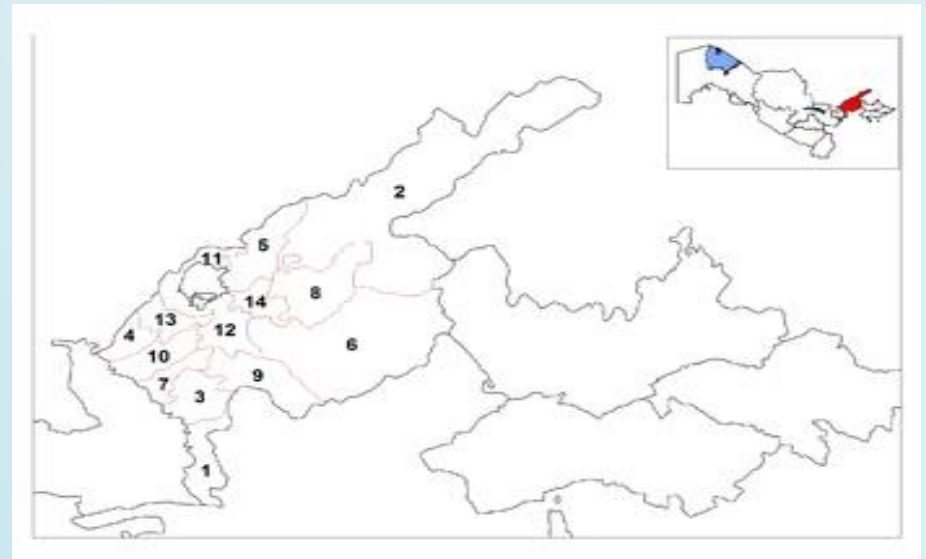
Toshkent viloyati — Respublikaning shimoli-sharqida. 1938 yil 15 yanvarda tashkil kilingan. Shimoliy va shimoli-gʻarbdan [Qozogʻiston Respublikasi](#), shimoli-sharqdan [Qirgʻiziston Respublikasi](#), sharqdan [Namangan viloyati](#), janubidan [Tojikiston Respublikasi](#), janubi-gʻarbdan [Sirdaryo viloyati](#) bilan chegaradosh. Maydoni ([Toshkent](#) shahri maydonisiz) 15,3 ming km². Markazi – [Toshkent](#) shahri.

Iqlimi keskin kontinental. Qishi nam, nisbatan iliq, yozi uzoq, issiq va quruq. Yanvarning oʻrtacha temperaturasi – 1,3°, –1,8°, eng past temperatura –34° (tekislikda), –38° (togʻ etaklarida), iyulning oʻrtacha temperaturasi 26,8°, eng yuqori temperatura 43–47°. Tekislik qismida yiliga 250 mm, togʻ oldilariga 350–400 mm, togʻlarda 500 mm yogʻin yogʻadi. Yogʻinning koʻp qismi bahor va qishda yogʻadi. Qor togʻlardagina uzoqroq saqlanadi. Vegetatsiya davri tekislik qismida 210 kun. Daryolari Sirdaryo havzasiga mansub (Sirdaryo – oʻrta oqimi, uz. 125 km va uning irmoklari – Chirchiq, Piskom va Ohangaron). Bular Tyanshan togʻlaridan boshlanadi va suvidan elektr energiya olishda va sugʻorish ishlarida foydalaniladi. Sugʻorish kanallari: Boʻzsuv, Qorasuv, Dalvarzin, Toshkent va boshqa Tuyaboʻgʻiz suv ombori („Toshkent dengizi“), Chorvoq suv ombori, Ohangaron suv omborlari bor.

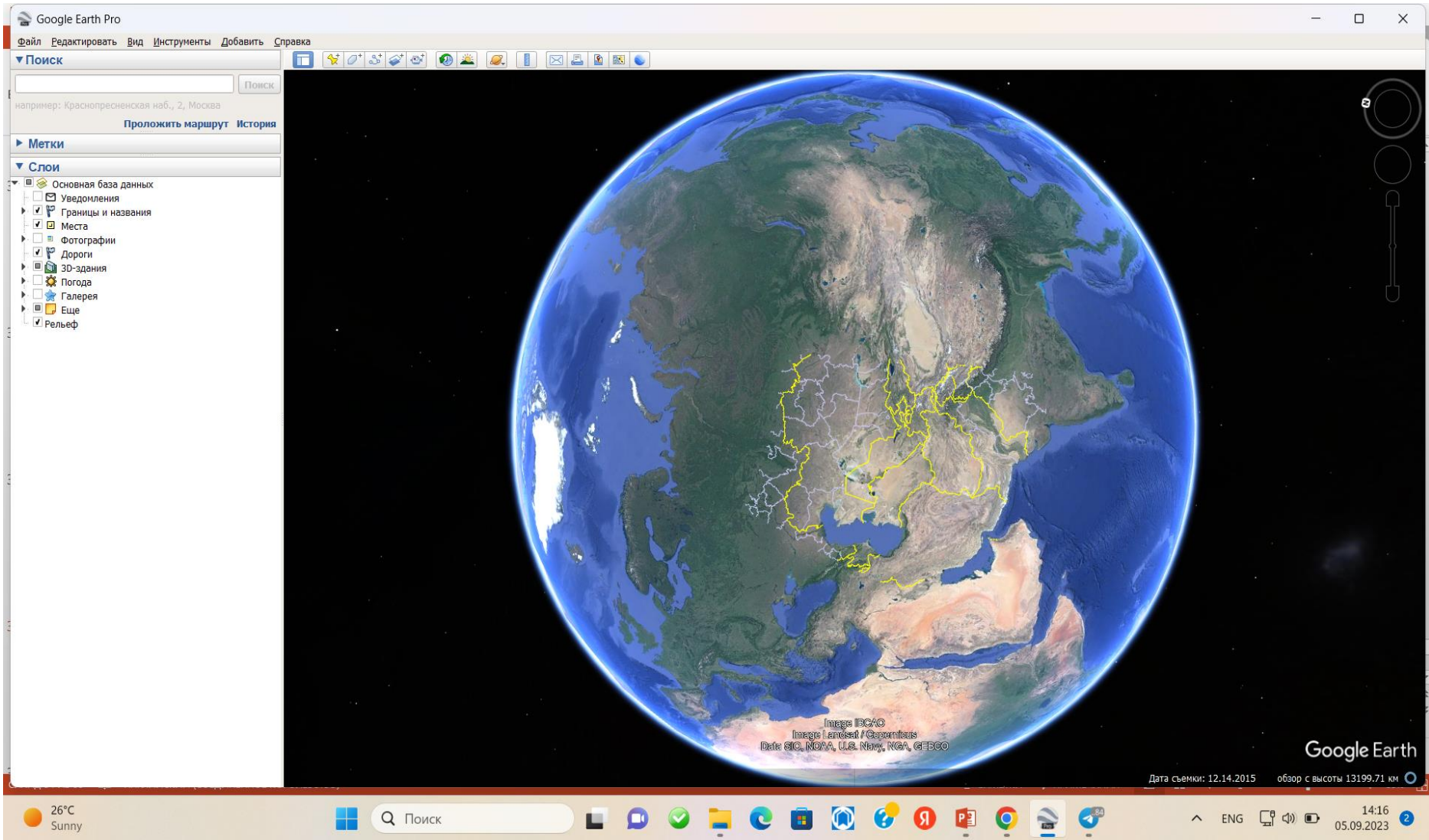
Tuproklari: tekislikda boʻz tuproq, togʻ etaklarida (500–600 m balandlikkacha) tipik boʻz tuproq, undan balandroqda chimqoʻngʻir, yuqorirokda oʻtloqidasht tuproq, daryo terrasalarining quyi qismida, yer osti suvi yuza joylarda oʻtloqi va botqoq tuproq, daryo vodiylarida allyuvial tuproqlardan iborat. Toshkent viloyatining tekislik qismi toʻla haydalgan, Sirdaryo buylarida kichik tuqaylar (terak, tol, jiyda, har xil butalar) mavjud. Togʻ etaklari va togʻlarda (1200–1400 m balandlikkacha) togʻ dashtlari, yuqorirokda siyrak archazorlar, 2000 m dan balandda subalp va alp oʻtloklari bor.

Toshkent viloyatining hududiy bo'linishi

№	Tuman nomi	Tuman markazi
1	Bekobod tumani	Zafar
2	Bo'stonliq tumani	G'azalkent
3	Bo'ka tumani	Bo'ka (shahar)
4	Chinoz tumani	Chinoz
5	Qibray tumani	Qibray
6	Ohangaron tumani	Ohangaron
7	Oqqo'rg'on tumani	Oqqo'rg'on (shahar)
8	Parkent tumani	Parkent
9	Piskent tumani	Piskent
10	Quyichirchiq tumani	Do'stobod
12	O'rta Chirchiq tumani	To'ytepa
13	Yangiyo'l tumani	Gulbahor
14	Yuqori Chirchiq tumani	Yangibozor (shaharcha)
15	Zangiota tumani	Keles (shahar)

<https://earth.google.com>

***E'TIBORINGIZ UCHUN
RAHMAT!***